

ישראל וסייעניה : פשעי שלום

אליקים העצני

כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו וחדלת מעוזב לו, עזב תעזב עמו...

שמות, כ"ג, ה'

לא-תראה את-שור אחיך או את-שיו נדחים והתעלמת מהם...
ואם-לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו, ואספתו אל-תנוך ביתך
עד דרש אחיך אותו... לא תוכל להתעלם. לא-תראה את-חמור
אחיך או שורו נפלים בדרך – והתעלמת מהם, הקם תקים עמו.

דברים, כ"ב, א'-ג'

ומאחר שזו פרשת-מפתח, שהקרינה בתקדימה המצמרר על כל השתלשלות האינתיפאדה, נצטט כאן את הזוועה בכל אכזריותה:

"כשנכנסנו לרחוב הראשי של קבטיה, זכרתי רק את המראה המצמרר מחורף 88, כשבאתי לשם ועשן עלה מהבית ההרוס של מוחמד אל-עייאד שנלחם ארבע שעות בכפר כולו, שעט עליו להשמידו. הוא היה משתף-פעולה ידוע ושנוא, וכשבאו להרגו ירה מהחלונות לשמייים ועל האנשים, וניסה להזעיק עזרה ישראלית של צה"ל או השב"כ, עד שעקרו אותו בכוח ותלוהו על עמוד חשמל וכך צולם. זה היה מאותם מעשי לינץ', שנחרתים בזיכרון ודבקים בשמו של מקום..."

הבניין שופץ ולא נותר בו סימן לליל הזוועות. רק בחצר מאחור ראיתי שרידים מפויחים להרס וגם קבר הנרצח נכרה שם בחצר. בניו רצו שייקבר ליד הבית ולא בבית-העלמין של הכפר שרצחו... הבת האניה, שהיתה בת 16 בזמן ההוא וראתה הכל, השתגעה, אמר לנו דודה. חלומות נוראים יש לה מאז, ביום ובלילה. הוא נופץ בידו סביב ראשו לסמן חיים שסטו ממסלולם... תחת צילומו של המשת"פ התלוי, שפמו הדק, משקפי המתכת שלו, ישבה אלמנתו שזקנה מאז מותו. לידה בתה הקטנה אזהאר, שפירושו פרחים, שהיתה בת שנה וחצי, כשפרצו האנשים אל הבית, וכמעט הטילוה אל האש, לולא עצר בעדם אחד מהם. מבניה אחד איבד אוזן והאחר עין....

"לא תוכל להתעלם"

היום שואל את עצמו דור צעיר בגרמניה, בצרפת, בשווייץ: הורינו שהיו שם, איך לא ראו, איך לא ידעו? ואם ידעו, מדוע נתנו לזה לקרות? גם כמה מבני הדור ההוא בעצמם שואלים היום אותן השאלות, ואין בנמצא תשובה הולמת יותר מאשר המונח המקראי העתיק הזה: "התעלמות". אין דומה אשמתם של הגרמנים לחטאם של השווייצרים, כמובן, כמו שאין להשוות את מה שאירע בשואה לפרשת התנכרותם של השלטונות והעם היהודי בישראל לסייענים הערבים. עם זאת, התסמונת הפסיכולוגית היא אחת. לא לחינם נצטוינו בספר דברים שלוש פעמים: "לא תוכל להתעלם".

★ ★ ★

אלוף מתעלם: קבטיה

ורלם של הסייענים הערבים נחתך בתקדים קבטיה, עיירה בצפון השומרון. המוכתר, סיען חשוב, התבצר בביתו מפני רודפיו, וקריאותיו לעזרה שהגיעו עד אלוף הפיקוד לא נענו, עד שגוייתו נתגלתה תלויה על עמוד חשמל. למרות שהפרשה קבלה פרסום נרחב לא התעורר עד היום המצפון הלאומי לשאול: איך יכולנו להתעלם? רק לפני חודשים אחדים פורסמה הפרשה שוב בכתבה של יגאל סרנה, במוסף "7 ימים" של ידיעות אחרונות (21.3.97),

במסדרון האפולולי חלפה הבת הפגועה כרוח רפאים. "לפעמים יש לה התקפות נפילה, כי כשפרצו הבחורים אחרי המצור על הבית וחדרו עם סולמות דרך קירות הבלוקים למעלה, הם היכו בראשה וגררו מול עיניה את אביה במכות גרזן והפשיטוהו וסחבוהו בכל הכפר".

מאז הרצח לא הלכה הבת לבית-הספר. יושבת בבית עם התקפות וזיכרונות איומים וגם אימה אומרת שלפעמים, כשהיא נזכרת בשעות החן, כשלא באו לעזור להם, והכל בער וצרות, גם היא נופלת על הרצפה... "השבי"כ שלכם נעלם ובעצם נתן להם להרגו", מסרה האלמנה את גרסת הבית, כפי שהתגבשה אחרי המעשה".

אלוף פיקוד המרכז, עמרם מצנע, היה מתודע למתרחש בזמן אמת, בעת המצור, הזעקות הנואשות לבוא ולהציל, ההסתערות וההשתלטות ואחר כך הרצח, ההתעללות ותליית הגופה.

כותב טורים אלה טלפן אל האלוף כאשר שמע כי זה יכול היה לשלוח כוח להציל את הקרבן האומלל ולא עשה כן, מתוך תקווה לשמוע את הדברים מוכשרים. אך לא כך היה. האלוף הודה, שהיה לאל ידו לשלוח יחידה קטנה לתוך העיירה, והאיש היה ניצל במחיר קרבנות רבים מבין התוקפים, הואיל והכוח היה חייב לפרוץ את דרכו בתוך ההמון באש. על כן העדיף האלוף – כך אמר לי – לחכות עד שישפיק לרכז כוח גדול שירתיע את הפורעים מבלי לפגוע בהם. ומה בדבר השיקול שמא יאחר את המועד? מכך בחר האלוף להתעלם.

הפרשה היתה ידועה היטב בצבא, בשירותי הביטחון, במנהל האזרחי ובדרגים הפוליטיים. גם לתקשורת. אלא שהכל התעלמו. ועד היום הזה מצפוננו אינו מציק לנו על דמו השפוך ועל חייו הגזולים של המוכתר מקבטייה. לאחר מכן לבנו כבר נעשה גס בגוויותיהם המושלכות של סיעינינו הערבים, שמספרם הלך וגדל והגיע למאות.

★ ★ ★

"ואח"כ הזמינו את העירייה ושתפו את הדם"

ש **מא** ייאמר, שזוועת קבטיה היתה מקרה יוצא-דופן, נביא כאן פרשה נוספת שנתרחשה ברצועה שנתיים וחצי לאחר מכן, וגם היא נתגלגלה לידיו של כותב מאמר זה.

שם הקרבן אשרף אל ררבלי, שנרצח בלינץ' ברפיח ביום 24 באוגוסט 1990. סיבת מותו: התעלמות ביודעין של צה"ל והמשטרה.

הפרשה תוארה בנאום המחבר בכנסת, כך:

"קיבלתי שיחת טלפון מחייל שהשתחרר מהמילואים... והוא תיאר לי את מותו של אדם – ערבי, אשרף אל ררבלי. והוא סיפר לי שהאיש הזה עונה ומת לאט לאט כאשר כוחות הביטחון יודעים זאת. הוא אמר ששליש מפלוגה שלו עמדו ושמעו בקשר כיצד יחידה צבאית

מתחננת שיתנו לה להיכנס ולהציל את האיש, וההוראה מלמעלה אומרת: לא להתערב.

לא האמנתי לו. לא יכולתי לתאר לעצמי שזה יכול להיות אמת. עשיתי מאמץ מסוים, ומה שאני עומד לומר לכם הוא מתוך מסמך (צבאי, רשמלי) האומר שבשעה שתיים ורבע באותו יום אחיו של הנרצח ואחותו הגיעו אל הנפה של המנהל האזרחי והודיעו שרעולי פנים הולכים לרצוח את אחיהם... ירו אש חיה וזרקו רימון. הם אמרו: הוא מתחבא בתוך בית-השימוש. שם יש דלת ברזל. בואו להציל את חייו. נאמר במסמך, שמפקד הגזרה שמע את כל הפרטים ולא אפשר להיכנס לשטח. מפקד החטיבה – היה זה יום שישי, זה נקרא כוננות מסגדים – לא נתן לבטי"ש להיכנס ולהציל את האיש. אחר כך האחות, ששמה ראידה, הגיעה לקצין – כנראה קמביץ' – בשם מנצור והתחננה על חיי האיש ואמרה שרוצחים אותו, בואו להציל, והתשובה היתה: שום דבר. היא הודיעה שבאו מאות אנשים, לא רק רעולי פנים, וסבו על הבית... הצבא בכל זאת שלח כוח אל צומת שנקראת "פילקו", בתוך רפיח, ונאמר במסמך "כדי להרתיע ולהרגיע". לא ניגשו למקום, והצעקות נמשכות, והיחידה הזאת מדווחת: עוד כמה רגעים רוצחים אותו. כך סיפר לי החייל. עוד שלוש דקות נותרו, תנו לגשת להציל את האיש. וההוראה באה: לא להתערב. בהמשך המסמך נאמר שבשעה ארבע ורבע הגיעה הידיעה שאשרף נרצח מחוץ לביתו. בשעה חמש נכנס הצבא – אחרי שכולם התפזרו – עם הרבה כוחות. מצאו את הגוייה. החייל אומר: כמו פיתה. רמוסה.

עשו תחקיר. בסופו של דבר מתברר שהאיש ברח לגג. מהגג לגג של השכן. תפסו אותו, היכו בגרזנים. הוא היה עדיין חי כשנפל לידי ההמון. ושם, בצורה אכזרית שאין דוגמתה, נקרע לגזרים. בסיום המסמך מסופר שכניסו את... הנכבדים של האזור והטיפו להם מוסר. השבי"כ עצר עשרות אנשים ואחר כך הזמינו את העירייה לעשות ניקיונות, שטפו את הדם.

בתקשורת לא היה על זה שום דבר. זכות הציבור לדעת לא קיימת במקרה כזה.

עכשיו אני שואל: ...הדבר הזה הגיע לידיעת אלוף פיקוד הדרום, וזה כבר למעלה מחודש. מה עשו נגד מפקד החטיבה הזה? מה עשו נגד כולם, עד החייל האחרון? מה זה צברה ושתילה? בצברה ושתילה חיילינו לא ידעו שרוצחים. פה עמדו וידעו שדמו של האדם הזה הפקר, המשטרה ידעה. אני לא קראתי זאת, אבל המשטרה היתה מדווחת במשך כל השעתיים האלה, וחקרה את האחות. והיתה אדישה למותו של האיש.

זו לא פקודה בלתי חוקית בעליל! לשבור ידיים ורגליים זו אכן פקודה בלתי חוקית בעליל... אבל זה לא קל וחומר אלף פעמים? איפה משטרה צבאית חוקרת? איפה היועץ המשפטי? איפה שר-המשפטים? איפה שר-הביטחון? יש להשעות מיד את כל הקצינים האלה. יש לפתוח בחקירת מצי"ח. יש להפסיק את האפליה בין דם לדם. יש להרוס ברפיח שלושים בתים. יש לגרש את העשרות שנתפסו, כמו שגירשו את אנשי

מחנה הפליטים בורגי [לאחר רצח החייל אמנון פומרנץ, הי"ד. א"ה]. למה אנחנו מפלים בין דם לדם? על כך שהרגו ערבי לא צריכה להיות תגובה כזאת? מאה ימים יש לממשלה הזאת. במאה הימים האלה נרצחו עשרות רבות של ערבים במעשי לינץ'. האם אנחנו מגיבים על זה? כבוד שר הביטחון, מחנכים את הצבא לראש קטן ולמוסר קטן. מחנכים את הצבא להסתכל הצדה, לא לראות ולא לשמוע. מחנכים את הצבא לוותר על כבוד מדי ועל כבוד היותו חייל, להתחמק, לדווח שקר. זה מה שקורה בצה"ל. צריך להפסיק את עבודת האלילים. איננו מוכנים ואיננו מסוגלים לומר את האמת. משהו רקוב בצה"ל ביהודה ושומרון, יש להתחיל מאלופי הפיקוד".

שר הביטחון מ' ארנס:

"עכשיו הייתי רוצה לעבור לדברי חבר הכנסת העצני. שמעתי את דבריו בצער רב מאוד. נטפל לאיזה שהוא אירוע. אינני יכול לאשר האם התקיים כפי שדווח כאן, כפי שדווח בוודאי אירוע רציני. במקום לבקש חקירה, עולה כאן על הבמה ומשתלח באלופי פיקוד, בקצינים בכירים בצה"ל, בכל צה"ל. אני לא אתייחס לפרטים. רק הבוקר נודע לי על הדיווח הזה. הוא ייחקר, ואני אשמח להציג בפני חבר הכנסת העצני את תוצאות החקירה".

נערכה חקירה, אך היא נסתיימה בלא כלום. לימים, בעת ביקור בגליל, נודע לכותב שורות אלה במקרה, כי הפרשה טויחה במכוון והאמת הועלמה משר הביטחון, כדי לחפות על אשמתו של קצין בכיר. גם התקשורת לא גילתה עניין, והפרשה נשכחה מלב. אולם, בדרכים מסתוריות היא גבתה מאתנו, ועוד תגבה, את מלוא המחיר.

★ ★ ★

רומא: עונת הצייד נפתחת רשמית

בסוף שנת 1993, במסגרת הסכמי אוסלו, נפגשו ברומא אמנון שחק, (אז) סגן הרמטכ"ל, ויעקב פרי, ראש השב"כ, עם גיבריל רג'וב ומוחמד דחלן – לשעבר טרוריסטים מבוקשים ועתה, כביכול, "בעלי-ברית" טריים. היתה זו פגישה היסטורית, כי בה ניתנה לראשונה ל"שירותי הביטחון" של המחבלים יד חופשית לעשות כרצונם בתושבים הערבים בכל שטחי ישיע. גורלם הופקד בידי ערפאת, ובתוכם הופקרו גם סיעיני ישראל הערבים. אמנם, להסדר הזה לא היה כיסוי פורמלי בהסכמי אוסלו הכתובים, אך הוא כבר היה מחויב המציאות החדשה. כיצד?

כתוצאה ממדיניות הבגידה ב"משפטיים" ונוכח העתיד השחור שנסקף להם על-פי אוסלו, נהרסו רשתות הביון ומניעת הטרור של השב"כ. הסייענים – חלקם נרצחו או הוצאו מכלל פעולה בדרך אחרת, וחלקם נמלטו לישראל.

היו גם שעברו לצד השני והחלו "לעבוד" עבור שירותי הביטחון של ערפאת, העמידו לרשותו את כל המידע והידע שרכשו בעבודה עם הארגונים החשאיים הישראליים וכך תרמו עוד להרס המערכת השב"כית בישיע.

אחרים בחרו בדרך פסיבית. נענו להזמנת הרשות הפלשתינית "להתוודות" ולבקש מחילה, והאמינו – כפי שהבטיחו להם – ש"יתקבלו בחזרה אל חיק עמם". עתידים היו להתאכזב מרה.

ב-1994, מיד לאחר נסיגת ישראל מעזה ומיריחו, ניצלו רג'וב ודחלן את היד החופשית שנתנה להם ישראל מתוך כוונה שימלאו בסוכניהם את החלל שנוצר ויילחמו בטרור במקומנו, כדי לפתוח במסע של ביעור וענישה נגד סיעיני ישראל. מיד נרצחו ונחטפו עשרות. פרסום רב קיבלו הרציחות באזור טול-כרם והחטיפות ליריחו מכל חלקי השומרון. החטופים מתו בעינויים, יצאו כבעלי מום או הפכו למשת"פים של שלטון הטרור.

במקרים בודדים הצליחה ישראל לחלץ מן התופת כמה מסוכניה, אך לרובם לא רצתה או לא יכלה להושיע. היא עברה לסדר היום מתוך תקוה לקצור את פירות הבגידה בדמות שיתוף-פעולה ביטחוני מצד "מנגנוני הביטחון" של הרשות הפלשתינית. אבל החשבון הזה, להחליף את המשת"פים שלה בשת"פ של מנגנוני אש"ף, היה לא רק קר ואכזרי, כי אם גם נאיבי וילדותי.

לא ארכו הימים, ולעיני ערביי ישיע הנדהמים נתגלה מחזה מדהים. לפתע, השב"כ האדיר ומטיל האימה שהכירו עשרות שנים, יושב כעני בפתח משרדיהם של כלואיו מאתמול, מתחנן לפירווי "שיתוף-פעולה ביטחוני". היום, שלוש שנים אחרי פגש-רומא, ערפאת כבר אינו מואיל להרשות לקלגסי הביטחון שלו אף להיפגש עם צמרת הביטחון שלנו – אלא בנוכחות מתווכים ו"שופטים" של ה-CIA, מגע דרך הכוונת האמריקנית.

כך נפלנו – או יותר נכון, היפלנו את עצמנו – מאיגרא רמא.

הסכם רומא, ביחד עם הסכם אוסלו ב', יצרו בשטח מצב של טירוף מערכות: לשוטרים פלשתינים במדים אסור לפעול בשטח B מחוץ לכפרים שיש בהם תחנות משטרה (וזה רוב השטח), ללא תיאום או הודעה מראש לשלטונות ישראל. אף אם נתעלם מכך שההתחייבות הזאת מופרת, מכל מקום "מנגנוני הביטחון" פועלים על-פי הסדר רומא בלבוש אזרחי בכל מאות הכפרים והעיירות ללא כל הפרעה. הם חוטפים ומעבירים אל השטח שבשליטתם הגמורה כל מי שהם מבקשים את נפשו. במקרים המעטים שישאר מנסה להתערב, התשובה הסטנדרטית היא שהקרבן חשוד בעברות פליליות רגילות, כגון סמים, ועל כן ישראל אינה רשאית להתערב, וזאת כשהכל יודעים, והרשות הפלשתינית יודעת שישאר יודעת, כי האיש נלקח "לחקירה" בגלל עברו "המשת"פיי", ומן החקירה לא ישוב חי, או ישוב כשבר-כלי. גם כאשר קצין קישור ישראלי היה רוצה לחלץ את החטוף, הוא יהסס לפנות אל הרשות הפלשתינית, מחשש להחשיד את העצור עוד יותר. ישראל היא היום חסרת-ישיע לחלוטין לעזור לסייעניה הנתונים במעצר פלשתיני אם אינם נושאים תעודת זהות ישראלית. אך גם כאלה כבר נחטפו, ואף מתוך ירושלים.

★ ★ ★

"הסכמים יש לכבד"?

נימין נתניהו טוען כי הוא מיישם את הסכם אוסלו נגד רצונו ובחירוק שיניים, אך ורק בגלל העיקרון המשפטי המקודש "הסכמים יש לכבד". האם מכבדת ישראל את הסכם אוסלו בכל הנוגע להגנה על סייעניה על גבי הנייר, בהסכם אוסלו ב', דאגה ישראל לסייעניה היטב. השאלה אם האמינה בתוס'לב, כי ערפאת אכן יקיים משהו מן ההתחייבויות הללו מותירה לנו בררה עגומה בין נאיביות עד כדי סכנת נפשות לציניות מקיאווליסטית. הכתוב והחתום הוא ברור וחד-משמעי:

"פלשתינים שקיימו מגע עם רשויות ישראליות לא יסבלו הטרדות, אלימות, נקמה או הליך פלילי. אמצעים מתאימים מתמשכים יינקטו, בתיאום עם ישראל, כדי להבטיח את הגנתם".

(הסכם הביניים, סעיף 2 XVI).

ועוד זאת:

ישראל והמועצה [הפלשתינית] יפעילו את סמכויותיהם ואת אחריותם על-פי הסכם זה תוך התחשבות ראויה בנורמות בינלאומיות מקובלות ובעקרונות זכויות האדם ושלטון החוק".

(שם, סעיף XIX).

וגם זאת:

"... המשטרה הפלשתינית וכוחות הצבא הישראלי יפעילו את סמכויותיהם ואת אחריותם על-פי הסכם זה תוך התחשבות ראויה בנורמות בינלאומיות מקובלות של זכויות האדם ושלטון החוק ויודרכו על-פי הצורך להגן על הציבור, להתחשב בכבוד האדם ולהמנע מהצקה".

(הסכם הביניים, נספח I, פרטיכל בדבר הערכות מחדש והסדרי ביטחון, סעיף 1 XI).

המצואות עומדת בניגוד משווע למילים היפות. הסייענים נרדפים כחיות השדה, נרצחים במיתות משונות, נתונים לעינויים, פרנסתם נשללת ורכושם נלקח מהם; הם, נשותיהם וילדיהם עוברים השפלות קשות, ומציקים לילדיהם בבתי-הספר. הם הוכנסו לרשימות שחורות בכל הנוגע לעבודה בישראל, ליציאה לירדן ולכל שירות אזרחי אחר בתוך מכלול הסמכויות שישראל העבירה לרשות הפלשתינית.

והנה, בעוד ישראל מתלוננת בפומבי על הפרות ההסכם בתחום שיתוף-הפעולה הביטחוני ובתחומים ספורים אחרים, כגון אי תיקונה של האמנה הפלשתינית, הרי בכל הנוגע לפגיעות הזועקות לשמיים בתושבי יש"ע הערבים ובמיוחד בסייעני ישראל – כל הממשלות מגלות קהות חושים, חוסר רגישות, אטימות ולב ערל. המחדל המוסרי הזה מקיף ימין ושמאל כאחד, רבנים ואתאיסטים, ובמיוחד בולטת תסמונת המצפון הרדום באקדמיה, בקהילת המשפט, ובכלל באליטות שאוזן כרויה ולבן תמיד פתוח לכל "ולטשמערץ", למשל כאשר הסובלים הם אויבים במעצר או מחבלים בחקירה.

לכישלון האנושי מצטרף הפן המדיני והמשפטי שבאי עמידה על מילוי ההתחייבויות החתומות הנ"ל. ההשלכות מקרינות ומשפיעות על מילוי ההסכם כולו.

ההבלגה הנון-שלנטית של השלטונות נוכח רדיפת הסייענים מעלה את החשד, שמא מלכתחילה לא האמין הצד הישראלי ולא ציפה כלל, שהצד הפלשתיני יקיים את התחייבויותיו לפי הסעיפים הללו. אחר הכל, איך ייתכן לקיים ממשל "בלי בג"צ ובלי בצלם", כפי שרביץ ז"ל ציפה מן הרשות הפלשתינית, מבלי לרמוס את השלטון החוק ואת זכויות האדם? מסתבר, שכתבו כדי לצאת ידי חובת המשפט הבינלאומי מבלי להתכוון כלל שהצד השני, ארגון מחבלים אחר הכל, יכבד את הכתוב. הייתכן שלא העלו כלל על הדעת, שכגורל סעיף ההגנה על "המשת"פים" וסעיפי זכויות האדם יהיה גם גורל כל יתר סעיפי ההסכם?

ואכן, כמו שהסייענים הופקרו, כך הופקרו כולנו, וישראל עומדת היום בפני שוקת שבורה: מה שנתנה נתנה, ומאומה לא קיבלה בתמורה. ומה שנתנה יצר מציאות דינמית שלילית המסכנת יותר ויותר את עצם קיומה. העם היהודי יודע לצטט מתוך ההיסטוריה שלו, שעוולות אשר כוונו בארצות שונות "אך ורק" נגד יהודים, סופן שפגעו בכלם, כולל אלה שעשו את העוולות. בדיוק כך, הרשעות שנקטנו כלפי סייענינו חוזרת על ראשונה.

★ ★ ★

מה שהבריטים ידעו לעשות

שם המחשת גודל ההחמצה. נספר כאן על מעשים שלא היו.

עוד מתחילת האינתיפאדה פנו סייענים לשלטונות והביעו נכונות להתארגן כדי לחסל את ההתקוממות בעצמם. אחדים מהם עוד זכרו את "כנופיות השלום" שהפעילו הבריטים במאורעות 1936-39, ואשר היו גורם רב ערך בדיכוי ההתקוממות ההיא, בעיקר בשלביה האחרונים. קובץ מסמכי הכנופיות, שפורסם בספרו של עזרא דנין **תעודות ודמויות מגנזי הכנופיות הערביות במאורעות 1936-39**, מתאר כיצד מצאו הבריטים "פתרון צבאי" ולא "מדיני", והפתרון נמצא מתוך שורות הכנופיות בעצמן. בשיחות אישיות עם ראש השב"כ ובתזכירים לשר-הביטחון ארנס ושיחות עמו ניסה כותב שורות אלה להניע את המערכת לגייס סייענים למלחמה באינתיפאדה. אך גם אם אוזנו של שר-הביטחון היתה כרויה, הוא נתקל בקיר האטום של סירוב ראש השב"כ יעקב פרי, אשר האסכולה הפוליטית שלו נחשפה בינתיים, היא אסכולת "הפתרון המדיני".

כדי להסיר ספק: לא היתה כוונה להשתמש באלמנטים פרשעים, כפי שעשו הבריטים, ולאמץ את שיטות הכנופיות, כגון חטיפות ורצח. השלטונות סירבו להצעה צנועה ומינימליסטית – להפעיל את הסייענים אך ורק באמצעים שהחוק מתיר.

את כל אזור חיפה טיהר מן הכנופיות פחירי בק עבדל-האדי, שודד וסחטן ("אל-לחאם" – "הקצב", היה כינויו), שהיה שפוט להרבה שנות כלא על מעשי רצח, ולימים נעשה

סגנו של פאוזי קאוקגי. האישי גויס על-ידי קונסול בריטניה בדמשק והוא הקים את "כנופיות השלום".

מאלפת פרשת הכפר עראבה בצפון השומרון, מוקד של פורעים. בעראבה התמקם הצבא הבריטי ברבעים של אנשי הכנופיות, מתנגדי עבדל-האדי, וכך שיתק אותם, ואילו בחלקי הכפר שלו ניתנה לעבדל-האדי יד חופשית. משם תקף את הכפר עתיל, אסר אנשים ודיכא את המרד. "לפעולות אלה היתה השפעה פסיכולוגית חזקה, שהחלישה מאד את רצון המלחמה של אנשי הכנופיות" (דנין).

בעראבה הצלית "הפתרון הצבאי" הבריטי. לא הרחק משם, בקבטיה, ניסה האלוף מצנע 50 שנה מאוחר יותר את "הפתרון המדיני", שהחל בתליתו של המוכתר הסייען, נמשך בגירוש השלטון הישראלי ואת הסוף מי יודע.

בדרום הארץ פעל פחירי ביי נשאשיבי. לאחר שנים של שירות ציבורי, בין היתר בעיריית ירושלים ובראש לשכת המסחר ביפו, נעשה לאחד מראשי המסיתים בפרעות יפו והשתתף במעשי טרור, נאסר והוגלה לנגב. כאשר החל המופתי הירושלמי לפגוע במשפחת נשאשיבי, חצה פחירי ביי את הקווים והפעיל את "כנופיות השלום" בסביבות חברון וירושלים. כוחו, שהיה תחילה מזערי, גדל בהדרגה עד שהשתלט על כל הר חברון, שם זכורה הפרשה עד היום.

בדרום לבנון, מחוץ לתחום שלטונה, ידעה ישראל להקים את צד"ל, צבא המונה 4,000 איש. כאן, בתוך הארץ, עמדו לרשותה סייענים רבים יותר, מה עוד שלדיכוי האינתיפאדה לא היה צורך ביותר מאשר כמה מאות. רבים מהסייענים היו להוטים להטב את פניהם לאחור ולהפוך מנרדפים לרודפים, לצוד את צידיהם. שלא כ"כנופיות השלום", הם לא ביקשו לקבל רישיון לרצח, כי אם סמכויות להשתמש בנשק שהיה להם ברישיון לאכיפת החוק בסביבתם. גיפנים, מכשירי קשר וכמה עוזים היה כל מה שנדרש. מומחים לדבר אומרים שהפעלת כוח כזה היתה שמה קץ לאינתיפאדה תוך זמן קצר. דא עקא, שאת זאת בדיוק ביקשו למנוע השמאל הישראלי וכל חסידי "הפתרון המדיני". ממשלת הליכוד של אז (1990-92), שלא היתה מסוגלת, כפי שאינה מסוגלת היום, לפתח משנה פוליטית ולה דוקטרינה צבאית משלה, המשיכה בהגשמת "הפתרון המדיני". אך "הפתרון המדיני" היגיון משלו. הוא חייב את התחברותה של ישראל אל מבקשי נפשם של הסייענים, את הפיכתה לשותף פסיבי בהשמדת סייעניה היא. מששון מודרני הביא על עצמו סוף טרגי של טוחן לפלשתינים בעזה, כשעיני הביון שלו מנוקרות.

★ ★ ★

מעט מדי, מאוחר מדי

ל א נותר אלא ללקט את השברים. כיצד טיפלה ומטפלת ישראל במי שהיו סייעניה, שרידי אחת מרשתות הביון המפוארות ורבות ההישגים ביותר שהיו מעולם? תחילה יש להגדיר מי היו "סייענים" ומה נחשב ל"שיתוף-פעולה". יחידות שונות עסקו בשאיבת מידע ובקבלת סיוע מן האוכלוסייה הפלשתינית: השב"כ, אמ"ן, המשטרה, המנהל האזרחי – מהעסקה מלאה בשכר ועד לקבלת מידע חד-פעמי מזדמן. המידע נתקבל או נסחט –

תמורת עבודה, סגירת תיק פלילי, איחוד משפחות, רישיון להפעלת משאית דרך הגשר, תיווך בקבלת רישיונות והטבות מן הממשל, כסף, וגם – כבוד ומעמד. הישראלים גילו מהר מאוד, שבקרב החברה הערבית מי שמקורב לשלטונות, וביתר שאת מי שמקורב לשירות הביטחון, נעשה מוקד לגאווה. לא מעט מאלה ששירתו בעבר את ישראל בעיקר מתוך המניע הזה, משרתים היום את מנגונו הביטחון של אש"ף. שוב הם "חשובים".

במקרים רבים מאוד הזיקה היתה גם משפחתית. לאחר שבן משפחה אחד נכנס לשירות הצטרפו אחים ובני-דודים, וכך נקשרו משפחות שלמות לישראל. יתר על כן, לא כל מי שנרדף היום על-ידי השירותים החשאיים של ערפאת היה סייען. נרדפים גם נושאי תפקידים שסירבו לקריאת אש"ף להתפטר והמשיכו לשרת את הציבור שלהם במסגרת המנהל האזרחי. בהיקף המרבי – כולל המשפחות – מדובר בחלק נכבד מן האוכלוסייה כולה. גם בהיקף מצומצם יותר נגיע לעשרות אלפים. המעגל הפנימי האקטיבי מנה אלפים, ואכן, מספר הסייענים הנמצאים היום בטיפול שיקומי בישראל מגיע לאלפים. לו ביקשה ישראל לגמול היום לכל מי שגמלו לה טובה בעבר, ובעצם אפשרו את שלטונה במשך שלושים שנה כמעט, היתה צריכה לפתוח את שעריה ל"עלייה" ערבית של הרבה למעלה מ-100 אלף. גם אין תמיד רישומים לשירותים מזדמנים שניתנו ואפילו ליחסים יותר קבועים, שלא מוסדו. הקצינים, הרכזים והמפעילים התחלפו, הזיכרון קצר, והיום מאות ואולי אלפים שהיו מקורבים לרשויות הישראליות נרדפים על-ידי ארגוני הביטחון של שלטון המחבלים, מתדפקים על שערינו לקבל תעודת זהות ישראלית, אך אינם נענים. זאת, גם במקרים שהאיש יכול להציג תעודה כלשהי. גורלם של הנדחים מר. חלקם נעים ונדים ביו"ש, חלקם שוהים בישראל מחוץ לחוק, לנים במערות, באתרי בנין, במכוניות. גם רבים מאלה שעברו לישראל בהיתר, פרודים ממשפחותיהם וחיים חיי גלות בארצם. ישראל היתה יכולה לנצל את הסכם אוסלו כדי לעזור לסייעניה – למשל לנכות מכספי הרשות תמורת רכוש שאבד להם, להכביד על "אח"מים" כנגד מירור חייהם של הסייענים, אך ישראל בחרה להתעלם.

קליטתם של "המאושרים" שזכו בתעודות זהות ישראליות ועברו את הקו הירוק עם המשפחות, אף היא סיפור עגום. בערים הערביות ערביי ישראל מגלים כלפיהם את פרצופם הלאומי האמיתי, שוטמים ומדכאים אותם מתוך הזדהות מלאה עם אש"ף. מן הצד השני, חלק מן היהודים מתייחס אליהם בגזענות, בשנאת זרים, בחשדנות. לזכות ממשלת הליכוד (1990-92) ייאמר, שהיא מיסדה את הטיפול בסייענים הפליטים וכיום פועלת במסדר-הביטחון מחלקת שיקום הדואגת בצורה מסודרת בקליטת "בעל-הברית הנשכח", שהפך ליעולה החדש הנשכח.

גם כאן, נדחו רעיונות חדשניים, כגון ישובם של הפליטים בריכוזים משלהם, אם בקרבת הקו הירוק ביש"ע, אם קל להגן עליהם והם בעצמם היו ממלאים תפקיד ביטחוני, ואם בסמיכות ליישובים היהודים ביש"ע, שבהם היו משיגים עבודה בנקל והיתה נוצרת זיקה ביטחונית הדדית. בפני השלטונות הובאו הצעות קונקרטיביות וכולן נדחו, מסתמא כדי לא להרגיז את בעל-הברית החדש, אש"ף, התחליף הביטחוני, כביכול.

תקציבי השיקום מוגבלים ומה שניתן למחיה הוא על גבול המחסור. פעמים רבות מתגוררים הסייענים בערים המעורבות בשכונות עוני ובצפיפות נוראה. זוות הראייה של המטפלים היא יותר "שב"כית" מאשר סוציאלית-שיקומית. שוב אנחנו נופלים "בין שני כיסאות": מחד גיסא, אנחנו משקיעים משאבים רבים ונושאים בעולן של בעיות חברתיות קשות, אך מאידך גיסא איננו נותנים די כדי לקבל בתמורה שביעות-רצון, סיפוק, הכרת תודה, וממילא יחס שייתן את פרותיו בעתיד. אי-שביעות הרצון דוחפת אחדים להסתכן ולשוב ליש"ע, אחרים מתפתים לבגוד בישראל ולשרת בחשאי את מנגנוני ערפאת. מרירות רבה עוררה האפליה בין דם לדם. על רצח יהודי הגיבו השלטונות ודעת-הקהל הישראלי, בחומרה. על רצח סיעת ערבי עברו לסדר היום, התעלמו. הכאב הפנימי של היחשבות אדם על-ידי זולתו כנחות ודמו זול, גם כאשר נתן שירותים וסיכן את חייו, גדול מכל כאב פיסי, והצלקות הנפשיות נשארות לעולם.

לא תמיד האשמה היא במשקמים. חלק מן הסייענים אינם "קליינטים" קלים. כמה מהם הורגלו לחיים קלים כקבלני פועלים, "מאכערים", בעלי תחנות דלק, בעלי רכוש, והם רואים בעבודת כפיים בבניין או בחקלאות פחיתות כבוד וירידה במעמד. עיוות "החלפת הדיסקט", המהפך בתורת הביטחון מניצול "השטח" הערבי באופן עצמאי לתלות במנגנונים של ישות ערבית עוינת ואויבת – העיוות הזה הרעיל בהכרח את יחסי המפעילים הישראליים עם מופעליהם הערבים לשעבר, כפי שקורה אצל זוגות כאשר צד אחד בוגד. כמה שלא תשקיע ישראל באיסוף השברים – לכד שנשבר אין עוד מרפא.

וכמו בזוג פרוד – צצות גם האשמות, למשל שהמשת"פים הם "אלמנטים פושעים". המציאות היא, שהם לא טובים יותר ולא רעים יותר מאשר חתך מייצג של כלל החברה הערבית. להפך: רמת התנהגותם, כששירתו את ישראל, עלתה בוודאי על רמתם של עסקני הרשות הפלשתינית ופעיליה, "לאומיים" למהדרין אך בעלי יושרה מפוקפקת ביותר. בדיקה ריאליסטית של ציבור הסייענים תוכיח שההכללה, כאילו רובם עבריינים או טיפוסים אנט-סוציאליים, אינה נכונה.

★ ★ ★

הסייענים – "הארקיי" אלג'ירים?

א יהיה זה נכון לייחס את הכבדת הלב כלפי הסייענים רק לאופי פגום או לחולשה מוסרית. ברקע עמדה מדיניות מכוונת שהוצאה לפועל בדם קר, הלא היא דוקטרינת "הפתרון המדיני" אשר גרסה שאין "פתרון צבאי" נגד הלחמה הפלשתינית, וסופנו לסגת מישי"ע כפי שנסוגו הצרפתים מאלג'יריה. ממילא אין טעם להשקיע יותר מדי, גם בסולידריות עם הסייענים הערבים. גורלם של "המשת"פים" היה אמור להיות כגורל "ההארקיי" האלג'ירים, הסייענים המקומיים, שרק

למיעוטם הקטן נתנה צרפת מקלט בארצה, ורובם המכריע, למעלה מ-150 אלף, נשחטו באכזריות על-ידי ה-FLN, חלקם לנגד עיני הצבא הצרפתי, בטרם התפנה. לא לחינם חילק רמטכ"ל האינתיפאדה, דן שומרון, את ספרו של אליסטר הורן, **מלחמה פראית לשלום**, בין כול חברי מטכ"ל צה"ל, ללמדם גזרה שווה בין ישי"ע לאלג'יר.

שנים לפני אוסלו כבר שרר בקרב האליטות הצבאיות-פוליטיות-תקשורתיות אותו ליקוי המאורות, שגרם להן לראות צל הרים – ההצגה העלוכה שנקראה "אינתיפאדה", כהרי קביליה האימתניים באלג'יר. הם למדו גזרה שווה עקומה וצולעת בין מולדת בת 4,000 שנה, צמודה לכל ריכוזי האוכלוסין, שבלעדיה לא ניתן להגן על המדינה, לבין ארץ זרה מעבר לים שהזיקה אליה היתה בת 130 שנה בסך הכל, ושלא היתה נחוצה לצרפת משום בחינה שהיא. בשם חזון התעתועים של "הפתרון המדיני" החליטה ישראל שעליה להביס את עצמה במלחמת האינתיפאדה כדי לקשור קשרים עם "המנצחים", ולו על חשבון אלה שסייעו לה.

כמוכה בסנוורים מתראיין גם עתה כרמי גילון, לשעבר ראש השב"כ, לשבועון **טיים** (25.8.97). לאחר שהוא מודה ואומר "אם נסתכל על הסכם אוסלו רק מן ההיבט המודיעיני, זו היתה שגיאה גדולה"; והוא ממחר להוסיף: "אין זאת אומרת שאוסלו היתה משגה. ההסכם שירת אינטרסים פוליטיים יותר רחבים וסיים את האינתיפאדה". גילון, כקודמו בתפקיד, יעקב פרי, אינו רואה גם היום שבמקום ילדי אינתיפאדה קיבלנו את כל הממסד החבלני של טוניס, במקום אבנים ובקבוקי תבערה פרימיטיביים קם לנגד עינינו צבא עוין וחמוש בן 50 אלף איש, ולפתחי כל ערינו נבנים בונקרים דגם ביירות של 1982. ובמקום עליונות מודיעינית מכרעת בעזרת הסייענים מגשש היום השב"כ המפואר באפלה. נגד כאב-הראש של האינתיפאדה לקחו גילון, פרי, מצנע, שומרון ודומיהם כדור, אך היה זה כדור בקוטר 9 מ"מ. ביחד עם כאב-הראש הלך גם הראש.

★ ★ ★

נוכח פני העתיד

לפי המתפרסם בתקשורת כופה כעת הניסיון המר על ישראל לבנות שוב לעצמה, בעצמה, מערכת בין בישי"ע, כלומר – היא חוזרת לגייס סיענים. ייתכן שסופו של ערפאת גירוש מארץ-ישראל בחזרה לטוניס, כפי שגורש מירדן בשנת 1970 ואחר כך מלבנון, פעם בידי ישראל ופעם בידי סוריה. במקרה כזה לא תתקשה ישראל למצוא סוכנים. אפילו במצב הקיים השתפר האקלים המאפשר לסייע ולהסתייע באוכלוסייה הערבית. ההתמרמרות והאכזבה מן החיים תחת שלטון הטרור של ערפאת הגיעו לעצמה כזאת, שרבים כבר מדברים בנעושים על שלטון ישראל. זו קרקע נוחה לקשור קשרים חדשים על בסיס חדש – בתנאי שלמדנו את הלקח ■